

TAHA BARAN • Basında Dersim

TAHA BARAN Güvenlik çalışmaları, söylem analizi ve Türkiye siyaseti alanlarında uzmanlaşmış bir siyaset bilimcidir. Yıldız Teknik Üniversitesi'nden Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler alanında doktora derecesine sahip olan Baran'ın araştırmaları, siyasi elitler tarafından kullanılan söylemlerin analizi yoluyla iç aktörlerin güvenlik tehdidi olarak inşasını incelemeye odaklanmıştır. Kanada'daki Concordia Üniversitesi'nde misafir araştırmacı olarak bulunmuştur. Baran, güvenlik, çatışma ve barış çalışmalarında, toplumsal hareketler alanında araştırmalar yapmaktadır. Cambridge Scholars Yayınları tarafından yayımlanan *Perceived Threats in Turkish Politics: Discourse, Security, Nationalism* (Türk Politikalarında Algılanan Tehditler: Söylem, Güvenlik, Milliyetçilik) adlı kitabı bulunmaktadır.

© 2014 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM
2014, İstanbul (1 baskı)

İletişim Yayınları 2061 • Araştırma-İnceleme Dizisi 344
ISBN-13: 978-975-05-3668-7

© 2024 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 2. BASIM
1. Baskı 2024, Ankara (İsteğe Bağlı Dijital Baskı)

EDITÖR Kıvanç Koçak
DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç
KAPAK Suat Aysu
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Oben Üçke

BASKI ve *CILT* Meteksan Matbaacılık · SERTİFİKA NO. 46519
Beytepe Köyü Yolu, No. 3 Bilkent, Çankaya 06800 Ankara
Tel: 312.266 44 10

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387
Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,
Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

TAHA BARAN
1937-1938 Yılları Arasında
Basında Dersim

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ BASIMA ÖNSÖZ	7
ÖNSÖZ	11
GİRİŞ	13
BİRİNCİ BÖLÜM	
DERSİM OLAYLARININ TARİHSEL ARKA PLANI	21
Osmanlı Devleti'nin Dersim Politikası	21
Yeni Dönem: 1937 Dersim Olayları	26
Dönemin Medya İktidar İlişkileri	37
İKİNCİ BÖLÜM	
DERSİM OLAYLARININ MEDYADA SUNULUŞU	41
Dönemin Medyasında Yer Alan Dersim'le İlgili Haber Sayıları, Haber Başlıkları, Temalar ve Fotoğraflar	41
Basının Dersim Tutumu	51
Hükümetin Medyada Sunuluşu	59
<i>Hükümetin Olumlu Sunuluşu</i>	60
"Devletimiz Güçlüdür"	60
Devletin Şefkatli Olduğu Vurgusu	63
İmar ve İnşacı Devlet	67

<i>Hükümetin Olumsuz Eylemlerinin Gizlenmesi</i>	72
<i>İsyan Edenlerin Dilinden Hükümetin Tanımlanışı</i>	76
Harekâtın Sunuluşu	81
<i>Harekâtın ve İsyanın Nedeni</i>	83
<i>Medenileştirme</i>	94
<i>Metaforlar</i>	107
Dersimlinin Medyada Temsili	113
<i>Dersimlinin Tanımlanışı</i>	113
<i>İnsansızlaştırma (Dehumanization)</i>	113
<i>Dersimli Cahildir</i>	131
<i>Dersimli Eşkıyalar Şekavet Yapar</i>	139
<i>Dersimli Feodal Düzendeki Yaşar</i>	148
<i>Dersimlinin Irkı Kürt Değildir</i>	154
<i>Dersimli Kadın</i>	167
<i>Dersimliler Müslüman Değildir</i>	177
SONUÇ	189
<i>Dönemin Gazetelerinden Seçmeler</i>	199
KAYNAKÇA	245

İKİNCİ BASIMA ÖNSÖZ

Bu kitabı yazmamda Dersim Katliamı'nda çekilmiş bir fotoğrafın dehşetini anlamlandırma çabası olduğunu itiraf etmeliyim.

Fotoğraf, sevinçleri kolaylıkla okunan ve ellerinin arasında Dersimli birinin kesilmiş başı olan bir grup askeri gösteriyor. Askerler Dersim zaferini kutluyor görünüyorlar ve zaferin “haklı gururunu” yaşamaktadırlar.

Öldürmek ve bunu gösteriye dönüştürmek ve bu gösteriden övgü beklemek, fotoğrafın ana temasını oluşturuyor. Fotoğraftaki her bir ayrıntı bir sosyal bilim için bambaşka bir dehlize sürükleyebilir.

Neden öldürmek? Öldürmekten neden haz duymak? Öldürme hazzı veya arzusu bireysel bir duygulanım mı; yoksa bu duygulanım, askerî hiyerarşi içerisinde duygusuzca gerçekleşen bir eylem formu mu? Yani öldürme eylemi, bireysel öfke ve nefretten mi ortaya çıkmakta yoksa bir emir komuta zinciri içerisinde gerçekleşen, dolayısıyla bireyin pasifçe uyduğu veya kendi isteminin zıddı bir davranım formu mu? Öldürme eylemini oluşturan duygulanım hallerini –bi-

reysel öfke ve nefreti vd.– ortaya çıkaran bağlamlar nelerdir? Bu duyguların varlığını ve eyleme geçişini zorlayan yine bireyin kendisi midir yoksa bunlar belirli bir sosyokültürel formasyonla mı ortaya çıkmaktadır? Öldürme kararını ve eylemini bir bireysel edim olarak mı, kurumsal bir zorunluluk mu, sosyopolitik bir sonuç olarak mı görmek gerekir? Bu arzuyu bireyin şeytansı kötücülüğüne mi, kurumların bireyleri ruhsuzlaştırmasına mı, toplumun bireyin insani duygulanımlarını silen belirleyiciliği olarak mı anlamalıyız?

Bu soruların bir kısmının yanıtı, bence, hâlâ fotoğrafın içerisinde gizli: Öldürdüğünü göstermek. Eylemi bir teatral şova dönüştürmek, göstericiye bir sunum yapmaktır aynı zamanda. Öldürdüğünü neden göstermek? Öldürme gösterisi neden haz vermekte? Bu hazzı oluşturan nesne ilişkileri hangi yanıtla şekillenmekte?

Başka bir ifadeyle öldürme eylemi (toplumsal) taleplere (bireysel) bir yanıt olduğu gibi eylem sonrası (bireysel) sevinç içerisindeki zafer duygusu da bir (toplumsal) yanıt içeriyor. Öldürme eylemi bu açıdan bireyin toplumsala bir yanıtı olarak okunması durumunda, (bireylerde) toplumsal beklentiler nelerdir sorusu doğmakta. Kurumlar veya toplumsal yapılar, bireylerden neden (bazı özneleri) öldürmelerini talep ediyor? Bu beklentiyi alternatifsiz kılan düşünce yapısı ne? Veya hangi düşünce yapısı ve gerekliliği öldürmeyi zorunlu, haklı, kaçınılmaz yapıyor? Bu düşünce formu, kendini nasıl alternatifsiz ve mutlak doğru olarak kuruyor? Bu mutlak doğrular kümesi bireyi nasıl şekillendiriyor? Bu mutlak doğrular, bireylerin eylemlerinde nasıl belirleyici bir rol oynuyor? Bireye nasıl ulaşıyor? Bireyler bu doğruları olduğu gibi mi alıyor, yoksa bu doğruluk çerçevesini yeni bir formda dizayn ederek mi alıyor? Bu sorular fotoğrafın kendisinin oluşturduğu bir kısım sorular.

Bu açıdan Dersim Katliamı'nı anlamak, tarihin bir evresin-

de kurumlar, bireyler, kültürel yapılar, siyasal politik bağlamda birbiriyle çokyönlü ilişkisini anlamak anlamına gelir.

Önsöze her ne kadar ölüm temasını anlamak şeklinde bir özetle girmiş olsam da dönüştürücü eylemlerin (ki bunun çok büyük kısmının şiddetle –fiziksel, sembolik, yapısal– oluştuğunu belirtmek gerekir) haklılaştırma mekanizmalarını analiz etmeyi öneriyorum. Haklılaştırma mekanizması, hem olağanüstü eylemleri norma dönüştürür hem de bu eylemleri (sevinç ve gurur duygusundaki gibi) arzulanır bir forma yerleştirir.

Bu çalışma arzulan eylem formlarının üzerine inşa edildiği temeli anlama çabasıdır. Bu kitap boyunca düşünce yapılarının medyadaki sunumunu analiz ederek aslında kurucu, yön verici, şekillendirici, yasaklayıcı, ön açıcı veya yol açıcı temsilleri tartışacağım. Şiddet ve onu oluşturan mekanizmaların tartışılmasının elzem olduğuna inanarak, bu minvaldeki çalışmaların artmasını, buradan biriken enerjimizin bir arada nasıl yaşarız sorusuna dönüştüğü umudu taşıyorum.